

بررسی کلیات حقوق بیمه در نظام حقوقی ایران و آلمان

Examining the General Rights of Insurance in the Legal System of Iran and Germany

سیاوش صابری^۱

شبهنم السادات شاه طاهری^۲

چکیده

با توجه به پیشرفت روز افزون جوامع در تمامی حوزه ها شاهد رشد صنعت بیمه هستیم به عبارتی بیمه بخش قابل توجهی از فعالیت های اقتصادی را در ایران به خود اختصاص داده است و به همین نسبت سایر فعالیت های صنعتی و خدماتی از این علم بهره می گیرند و این امر سبب تشکیل شرکت های بیمه جهت حمایت از فعالیت های اشخاص حقیقی و حقوقی شده است به رغم اهمیت قراردادهای بیمه متأسفانه تا به حال توجه چشم گیری به حقوق بیمه و قواعد آن به صورت گسترده نشده است هر چند که قانون بیمه ایران مصوب ۷ اردیبهشت سال ۱۳۱۶ بیانگر اصول کلی حاکم بر قراردادهاست. اما قطعاً ۳۶ ماده تصویب شده مستلزم تفسیر و بررسی کلیات بیمه و تفسیر قوانین و همچنین بررسی این صنعت در نظام حقوقی کشور آلمان است. لذا این کشور در رتبه بندی های اخذ شده توسط اتحادیه اروپا در خصوص صنعت بیمه در رتبه چهارم قرار گرفته و سالیان سال است که این رتبه را به خود اختصاص داده است و در خصوص بیمه اتکایی در مقام اول می باشد. بنابراین شاید بتوان از اصول، موجود در قوانین و آیین نامه های آن جهت پیشبرد عمل در این صنعت وحدت ملاک گرفت.

واژگان کلیدی: حقوق بیمه، قرارداد، اصول بیمه، انواع بیمه.

^۱ - کارشناسی ارشد حقوق؛ نویسنده و پژوهشگر.

^۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد؛ واحد سمنان؛ دانشگاه آزاد اسلامی؛ ایران، سمنان.

۱- مقدمه

بیمه به شکل سنتی آن به مفهوم وجود نوعی همیاری اجتماعی است که در ایران سابقه طولانی داشته است. همواره مردم با الهام از تعالیم و عقاید دینی اسلام برای کمک به جبران خسارت های غیر عمدی و عمدی که برای سایرین و حتی مردمان سایر کشورها پیش می آمد ، پیشگام بوده اند. با وجود این شکل حرفه ای آن برای اولین بار در سال ۱۲۹۶ هجری و شمسی در کشور ما طرح گردیده است. در این سال (۱۲۹۶.ه.ج) مذاکراتی جهت انجام معاملات و گسترش آن بین ایران و دولت روس به عمل آمد که نتیجه آن این بود که برای ذخیره سازی مالی، فعالیت انحصاری در زمینه بیمه حمل و نقل برای مدت ۷۵ سال به یک تبعه روس بنام لازارپلیاکف واگذار شد. پس از گذشت سه سال لازارپلیاکف نتوانست در خاک ما شرکت بیمه ای تأسیس نماید. بدین ترتیب این امتیازات از وی سلب شد و در سال (۱۲۸۹.ه.ج) شرکت بیمه روسی به نام های نادژواوکافکاز مرکوری اقدام به تأسیس نمایندگی بیمه توسط سفارتخانه خود در ایران جهت پرداخت خسارت نمودند. در سال ۱۳۱۰ با تصویب قانون ثبت شرکت ها کشورهای انگلیس، آلمان، اتریش و سوئیس اقدام به تأسیس نمایندگی بیمه نمودند و فعالیت می کردند و پس از چندی مسئولین کشوری به این نتیجه رسیدند که خود شرکت بیمه ملی تأسیس نمایند. در سال ۱۳۱۴ شرکت سهامی بیمه ایران با سرمایه صد در صد دولتی تأسیس شد و تا به امروز در حال فعالیت است. در سال ۱۳۳۱ بر اساس مصوبه هیئت دولت کلیه شرکت های بیمه خارجی موظف شدند جهت ادامه فعالیت خود در ایران مبلغ ۲۵۰ هزار دلار به عنوان ودیعه نزد بانک ملی ایران توزیع نمایند و پس از آن منافع سالیانه خود را تا زمانی که این مبلغ به پانصد هزار دلار برسد به آن بیفزایند. این تصمیم موجب تعطیل شدن کلیه نمایندگی های خارجی شد. بعد از فراز و فرودهای پی در پی در سال ۱۳۸۱ قانون تأسیس شرکت غیر دولتی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. لذا در سال ۱۳۸۱ شرکت خصوصی حافظ در منطقه آزاد کیش و از سال ۱۳۸۲ سایر شرکت های بیمه گر خصوصی از قبیل پارسیان، رازی، کارآفرین، توسعه، ملت، سینا ... تأسیس شدند و در حال حاضر نیز تعداد شرکت های بیمه گر رو به افزایش می باشد. محل نظارت بر امور بیمه ها، سازمان بیمه مرکزی می باشد. قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری در ۳۰ خرداد ۱۳۵۰ در ۷۷ ماده به تصویب رسید و نحوه فعالیت و عملیات بیمه را در مورد شرکت های داخلی و خارجی ترسیم نمود. ماده یک این قانون اعلام نموده است که: به منظور تنظیم و تعمیم و هدایت امر بیمه

در ایران و حمایت بیمه گذاران و بیمه شدگان و صاحبان حقوق آنها و همچنین به منظور اعمال نظارت بر این فعالیت مؤسسه ای به نام بیمه مرکزی طبق مقررات این قانون با اهداف زیر تأسیس شد:

- تنظیم بازار بیمه کشور و هدایت آن از طریق تصویب آیین نامه ها و مقررات،

- توسعه و تعمیم بیمه های بازرگانی،

- اعطای مجوز تأسیس شرکت ها و شبکه کارگزاری و نظارت بر فعالیت شرکت های بیمه ای به نمایندگی از دولت در بازار،

- انجام امور اتکایی اجباری برای مؤسسات بیمه ای،

- قبولی و واگذاری بیمه های اتکایی با مؤسسات داخلی و خارجی.

بنابراین بیمه مرکزی عاملی است جهت تنظیم آئین نامه های اجرایی و برقراری نظم در امور بیمه گری و مرجع صالح جهت رسیدگی به شکایات است. در اینجا جهت بررسی نقاط ضعف و قوت سیستم موجود به مطالعه تطبیعی حقوق بیمه ایران با حقوق بیمه کشور آلمان می پردازیم. آلمان به عنوان یکی از پر جمعیت ترین کشورهای دنیا دارای نظام سیاسی جمهوری فدرال دموکراتیک پارلمانی بوده و دارای ۱۶ ایالت است. آلمان سومین کشور جهان از نظر تولید ناخالص داخلی است و بزرگترین صادر کننده کالا می باشد. هر شهروند آلمانی موظف به داشتن نوعی بیمه است و در حدود ۹۰٪ مردم آلمان تحت پوشش صندوق های بیمه هستند. صندوق های بیمه در حقیقت بخشی از بیمه های اجتماعی هستند. در نظام بیمه ای کشور آلمان کارگرانی که درآمد آنها از حد معینی پائین تر است حق انتخاب ندارند و موظف به عضویت در یکی از صندوق های بیمه هستند ولی کارگران با درآمد بالاتر از سقف معینی برخوردار می باشند و خویش فرمایان میتوانند یکی از دو نوع بیمه صندوق یا خصوص را انتخاب نمایند. بنابراین بیمه، مخصوصاً بیمه سلامت^۳ از قدمت و اهمیت بالایی در این کشور برخوردار است. در مقایسه با نظام بیمه ای در ایران، می توان به اجباری بودن داشتن بیمه برای هر شهروند اشاره نمود. به طور مثال:^۴ در آلمان پس از مهاجرت شما می توانید بیمه دولتی یا خصوصی را انتخاب کنید. دولت این امکانات را جهت بهبود وضع پناهندگان هم پس از طی مراحل قانونی فراهم می آورد. از آنجا که نظام حقوقی آلمان رُمی ژرمنی است و همچون نظام حقوقی ایران بر پایه قانون اساسی است. بدیهی است بحث حقوق انعقاد قرارداد بیمه، شرایط صحت این نوع قراردادها و

^۳ - health insurance

^۴ - جهت مطالعه تفصیلی و بیشتر در خصوص رسالت نظام حقوقی آلمان و بیمه رجوع شود به dcutsgh.info

تعهدات بیمه گر و بیمه گذار و انقطاع این نوع قراردادها در کلیات همانند هم می باشند که به بررسی و مقایسه آن به ترتیب در این دو نظام می پردازیم.

۲- تبیین بحث

حقوق بیمه در ایران و سایر کشورها من جمله آلمان در بحث قراردادها نمایان می شود. قرارداد بیمه قراردادی است که از حیث شرایط تشکیل، تکالیف طرفین در مقابل هم ضمانت اجرای عدم انجام تعهدات و تکالیف و اثر آنها، با قواعد عمومی حاکم بر سایر قراردادها نه از حیث موارد شکلی بلکه از باب ماهیت متفاوت است. علت این تفاوتها به اصول اساسی حاکم بر عقد بیمه باز می گردد. به طور مثال در قرارداد بیع وجود شرایط اساسی صحت عقد مندرج در ماده ۱۹۰ قانون مدنی برای انعقاد عقد مکفی است اما در عقد بیمه علاوه بر شرایط مذکور باید نفع بیمه ای، خطر مورد بیمه و ابتدا و انتهای عقد بیمه نیز موجود باشد. همچنین در عقد بیمه می بایست بیمه گذار واقعیت را افشا نماید اما در سایر عقود بدین ترتیب نیست. بیمه گر بر اساس اطلاعاتی که بیمه گذار راجع به موضوع بیمه به او می دهد اقدام به تعیین حق بیمه می نماید. بنابراین اصل حسن نیت در عقد بیمه دارای جایگاه خاصی است. در قانون بیمه ایران و قانون بیمه آلمان در خصوص حقوق و تعهدات بیمه گر و بیمه گذار و بحث خطر، نفع بیمه ای و نحوه فسخ، بطلان قرارداد مواد بسیاری تصویب شده است که حائز اهمیت است. بنابراین جهت بررسی دو نظام حقوقی در این باب و بررسی حقوق بیمه گر و بیمه گذار به تشریح آن موارد پرداخته ایم. در این مقاله نگارنده قصد پاسخ به این **سؤالات** را دارد که آیا قوانین مدون در خصوص بیمه نیازهای بیمه گر و بیمه گذار را بر طرف می نماید؟ و آیا نظام های حقوقی (کامن لا و رومی ژرمنی) سبب شباهت اصول و قوانین در کشورها میگردند؟ برای پاسخ به سؤالات فوق نگارنده این **فرضیات** را راهنمای کار مطالعاتی خود قرارداده است که بیمه و اصول حاکم بر آن هرچند از نظر فقهی برای فقها قابل قبول نمی باشد اما به مرور زمان جهت حمایت از حقوق مردم و حمایت از داد و ستد آنها جایگاه به خصوصی در کشور یافته است و قانون بیمه و آئین نامه های مربوطه سعی در حفظ حقوق بیمه گذار و بیمه گر را دارد اما مکفی نیست می بایست با عنایت به قوانین سایر کشورها سعی در تکمیل قوانین در سایه رشته های بیمه نماییم از جمله کشورهایی که دارای نظام حقوق مشابه با ایران هستند و قابلیت بررسی قوانین آنها برای حقوق دانان ایرانی می باشد می توان به کشورهای فرانسه و آلمان اشاره نمود. **هدف** از طرح این پژوهش ورود به سایر قوانین است تا با بررسی آنها بتوان به تکمیل قوانین بیمه ای با تأکید بر جنبه حقوقی کمکی بنماییم. **روش گردآوری** اطلاعات داده ها نیز کتابخانه ای و استفاده از منابع موجود بوده است. **پیشینه:** با توجه به مطالعات انجام شده در

خصوص این موضوع، تاکنون پیشینه مستقیمی یافت نشده است. اما در راستای مفاهیم کلیدی این پژوهش همانند قراردادهای الکترونیکی و دیگر موضوعات مرتبط با آن، کارهای تحقیقاتی صورت گرفته است که در بخشی از این مقاله نیز به یافته های آن استناد شده است. در اینجا به طور مختصر به بخشی از این پژوهش ها اشاره خواهیم کرد از جمله: مقاله های با عنوان ((حقوق بیمه در ایران)) نوشته محمود صالحی که سال ۱۳۷۱ در فصل نامه حسابداری به چاپ رسید. در این مقاله نویسنده به صورت اجمالی به کلیات عقد بیمه می پردازد و خود اذعان می دارد به علت حجم بسیار مطالب، خلاصه وار مطالب درج شده است در این مقاله مطالعه تطبیقی صورت نگرفته است. مقاله دیگر، با عنوان ((حدود تعهد بیمه گذار به دادن اطلاعات در بیمه های اشخاص نوشته مصطفی السان و محمد رضا منوچهری است که در پژوهشنامه بیمه در بهار و تابستان ۱۳۸۸ به چاپ رسید در این مقاله فقط توجه یک سوء به نوع تعهدات بیمه گذار در خصوص بیمه های اشخاص داشته که یکی از مباحث حقوق بیمه است و در این مقاله بدان اشاره شده است. موردی که حائز اهمیت است آن است که در این مقاله مطالعه تطبیقی صورت گرفته است. در بررسی حقوق آلمان ما در اینجا به ترجمه برخی منابع پرداختیم که بصورت مفصل در مباحث بعدی به آن اشاره می نماییم.

۳- مفاهیم و کلیات

۳-۱- مفهوم حقوق بیمه در لغت

حق در لغت در معنای گوناگونی به کار رفته است برخی از معنای لغوی این واژه به شرح زیر است: راستی، عدالت، ثابت و یقین که در آنجا تردید و انکار نباشد، شایسته و سزاوار، راستی در گفتار، مال، ملک و سلطنت بهره و نصیب، امر صورت پذیرفته و انجام شده بیمه در لغت به معنای ضمانت مخصوص است از جان یا مال که در تمدن رواج یافته است.

۳-۲- مفهوم حقوق بیمه در اصطلاح

حق در علوم گوناگون استعمال می شود که گاهی معنای آن در یک اصطلاح، با معنای آن در اصطلاحی دیگر متفاوت است برخی از اصطلاحات عبارت اند از: ۱- حق عبارت است از اقتداری که قانون به افراد می دهد تا عملی را انجام دهند. آزادی، عمل، رکن اساسی حق در این تعریف می باشد. بیمه در اصطلاح به معنای پرداخت خسارت وارده به بیمه دار توسط بیمه گر در صورت وقوع خطر و خسارت به مورد بیمه می باشد.

۴- تعریف عقد بیمه و ویژگی های آن

از نظر فقهی عقد بیمه «لزوم مالایلم»^۵ و «ضمان مالم یجب»^۶ است. به عبارتی اصل لزوم و اصل ضمان بر آن جاری است. منظور از این ۲ اصل آن است که تعهد به انجام چیزی شده است که هنوز محقق نشده و عقد بیمه نیز بیمه گر را مکلف به جبران خسارت و پوشش حادثه ای می نماید که هنوز تحقق نیافته است و تنها خطر وقوع آن در آینده وجود دارد. بیمه از عقود، مستحدثه است که به طور صریح داخل در هیچ یک از عقود تعریف نشده است. بنابراین به لحاظ عدم انطباق بیمه با عقود معین اسلامی قرارداد مذکور غیر شرعی محسوب می شود. اما به علت اهمیت آن قانون مدنی این عقد نوظهور را مشمول ماده ۱۰^۷ دانسته است و ماده یک قانون بیمه سال ۱۳۱۶ بدین نحو آن را تعریف نموده است که بیمه عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می کند در ازاء پرداخت وجه یا وجوهی از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت وارده بر او را جبران نموده یا وجه معینی بپردازد. متعهد را بیمه گر و طرف تعهد را بیمه گذار و وجهی را که بیمه گذار می پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می شود موضوع بیمه می نامند. این تعریف ارائه داده شده توسط قانون گذار جامع نمی باشد لذا از سه رشته کلی بیمه که عبارت است از: ۱- بیمه های اشخاص ۲- بیمه های اشیاء ۳- بیمه های مسئولیت، مورد سوم یعنی بیمه های مسئولیت و همچنین بیمه عمر به شرط حیات که بخشی از بیمه های اشخاص است مشمول حال این تعریف نیست. نتیجتاً با عنایت به تعاریف فوق الذکر عقد بیمه دارای ویژگی هایی است که در ذیل آن را بر می شماریم:

۴-۱- بیمه عقد نامعین

عقد بیمه برعکس سایر عقد ها مانند بیع، اجاره، رهن ... که احکام خاصی مربوط به خود دارند و با در نظر گرفتن احکام مربوط اعتبار می یابند، از اختیار و توافق طرفین پیروی می کند و از این رو عقد بیمه بیش تر به عنوان قرارداد یاد میشود. زیرا که در زبان غیر تخصصی عقد و قرارداد به یک معنی است اما در علم حقوق منظور از اصطلاح عقد همان عقود معین است و حال آنکه کلمه قرارداد بر تمامی عقود اطلاق میشود. بنابراین بیمه، قرارداد است.

۴-۲- عقد لازم

۵- لزوم یا ملزوم از جمله قاعده های فقهی که در باب های معاملات، یعنی تمام عقدها و قراردادهای دو سوء مانند: خرید و فروش، ازدواج، مزارعه، بیمه ... جریان دارد و به آن استدلال می شود.

۶- ضمان مالم یجب یعنی ضمانت مال ثابت نشده در ذمه را گویند.

۷- ماده ۱۰ قانون مدنی عبارت است از قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده اند؛ در صورتی که آن را منعقد نموده اند در صورتی که آن را منعقد نموده اند در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد نافذ است.

آنکه هیچ یک از طرفین عقد حق فسخ آن راجزء موارد معین ندارد، اهمیت این ویژگی در عقد بیمه آن است که بیمه گر و بیمه گذار به مثابه منافع خود نتوانند در هر زمان قرارداد را فسخ نمایند. زیرا که اصل حسن نیت که جزء اصول اساسی یک قرارداد بیمه است خدشه دار و طرفین متضرر می گردند.

۵- بیمه عقدی و آثار تدریجی آن

بیمه گر و بیمه گذار از آغاز تا انقطاع قرارداد بیمه و بطور کلی در ازای مدت قرارداد بیمه ملزوم به انجام تعهدهای متقابل خود هستند. بیمه گر می بایست تمامی بندهای قرارداد به ویژه در خصوص خطر و تغییرات آن در ازای مدت به بیمه گذار شرایط موجود را تفسیر نماید و بیمه گذار متعهد است حق بیمه را در مقابل تعهدات بیمه گر به صورت نقدی و یا اقساط در سر رسیدهای مقرر پرداخت نماید و همچنین از اموال خود نگهداری لازم را به عمل آورده و در صورت بروز خطر موارد را در اسرع وقت به بیمه گر اعلام نماید. در مقابل این اقدام ها بیمه گر متعهد است، در ازای مدت بیمه در صورت بروز حادثه جبران خسارت نماید. این آثار تدریجی قرارداد بیمه سبب می شود چنانکه به علت عدم انجام تعهدات طرفین، قرارداد فسخ شود، قرارداد بیمه از ابتدا امر برهم نمی خورد بلکه آنچه ملاک است زمان عدم انجام تعهد یا تاریخ فسخ قرارداد است. پس بیمه گر حق دارد بهای تعهد خود را در مدت سپری شده محفوظ نگه دارد.

۶- عقد معلق

با عنایت به ماده ۱۸۹ قانون مدنی، بیمه عقد معلق آن است که تأثیر آن بر حسب انشاء موقوف به امر دیگری باشد. طبق ماده اول قانون بیمه، عقد بیمه از جهت تعهدات بیمه گر، عقدی ذاتاً معلق و این تعلق بسته به این امر است که بیمه گر متعهد است در صورت وقوع حادثه جبران خسارت نماید اما در صورت پرداخت حق بیمه توسط بیمه گذار بنابراین عقد بیمه صرفاً از جهت تعهد بیمه گر (وقوع حادثه) معلق می باشد و در رابطه با تعهد بیمه گذار (حق بیمه) هیچ گونه تعلیقی وجود ندارد و عقد منجز^۸ است. به عبارت دیگر پس از انعقاد قرارداد بیمه، بیمه گذار متعهد است بلافاصله و یا در موعد مقرر حق بیمه را پرداخت نماید.

۶-۱- بیمه الحاقی

قراردادی است که یکی از طرفین معامله شرایطی را تدوین می کند که یا طرف مقابل آن را قبول می کند یا نمی کند. زمانی که بیمه نامه تهیه می شود متن هایی تحت عنوان شرایط عمومی و خصوصی تنظیم می شود که بیمه

۸- عقد منجز عقدی است که تأثیر آن بر حسب انشاء موقوفه به امر دیگری نباشد.

گذار آن را قبول می کند یا نمی کند . در این بین کفه ترازو به نفع بیمه گر، سنگینی می کند و ابزار کنترل بیمه مرکزی می باشد.

۶-۲- بیمه معوض

بیمه گر در قبال دریافت حق بیمه تعهد پرداخت خسارت را دارد و بیمه گذار که حق بیمه پرداخت می کند انتظار پرداخت خسارت را دارد و بیمه گر چیزی بیشتر از تعهدش خسارت پرداخت نمی کند.

۶-۳- بیمه تشریفاتی^۹

«عقد تشریفاتی عقدی است که علاوه بر لزوم اجتماع شرایط اساسی صحت معامله مندرج در ماده ۱۹۰ قانون مدنی تشریفات دیگری نیز لازم باشد تا آن عقد بتواند اعتبار و رسمیت یافته و دارای آثار قانونی بشود». مستند ماده ۲ قانون بیمه مقرر می دارد که عقد بیمه و شرایط آن باید به موجب سند کتبی باشد و سند مزبور موسوم به بیمه نامه خواهد بود. بر اساس این ماده علاوه بر وجود شرایط صحت قرارداد جهت ایجاد عقد، کتبی بودن آن هم از عوامل اعتبار می باشد. چنانچه که قانون گذار در ماده ۱۰۳ قانون بیمه شرایط بیمه نامه را قید نموده است.

۷- حسن نیت^{۱۱} در قرارداد بیمه

یکی از اصولی که دارای سابقه دیرینه ای در نظام های حقوقی مختلف است اصل مذکور می باشد. نفوذ و کاربرد این اصل در نظام حقوقی کشورها مختلف، یکسان نیست در برخی کشورها، حسن نیت اصل فراگیر است و در برخی دیگر فقط در انعقاد پیش قرارداد و قرارداد جاری است اما در خصوص قرارداد بیمه می توان چنین توصیف نمود که حسن نیت استخوان قرارداد بیمه است. به نقل از جناب آقای دکتر کاتوزیان عقد بیمه از عقود است که حسن نیت را در آن نقش بسزایی ایفاد می نماید و به همین جهت به ((عقد حسن نیت)) شهرت یافته است.

زیرا که مبنای انعقاد قرارداد اطلاعاتی است که بیمه گذار در سند پیشنهاد بیمه درج می نماید و بیمه گر بر پایه صحت اطلاعات درج شده و احراز اصل حسن نیت قرارداد را منعقد می نماید . قانون گذار ماده ۱۲۱ و ۱۲۲ قانون

۹- ماده ۱۹۰ ق. مدنی برای صحت هر معامله شرایط ذیل اساسی است: ۱- قصد طرفین و اضاى آنها ۲- اهلیت طرفین ۳- موضوع معین که مورد معامله باشد ۴- مشروعیت جهت معامله

۱۰- در بیمه نامه باید امور ذیل به طور صریح قید شود: ۱- تاریخ انعقاد قرارداد ۲- اسم بیمه گر و بیمه گذار ۳- موضوع بیمه ۴- حادثه یا خطری که عقد بیمه به مناسبت آن به عمل آمده است. ۵- ابتدا و انتهای بیمه ۶- حق بیمه ۷- میزان تعهد بیمه گر در صورت وقوع حادثه.

۱۱- the principle of good faith

بیمه را به ضمانت اجرا عدم رعایت اصل حسن نیت توسط بیمه گذار اختصاص داده است. قواعد عمومی قراردادها اقتضا دارد که بطلان عقد بیمه، موجبات عدم ترتیب هرگونه اثری را فراهم می آورد. اما مواد مذکور به رغم بری الذمه نمودن بیمه گر وی را مستحق بیمه دانسته اند. امری که چندان منطقی به نظر نمی رسد در عین حال این مواد را می توان چنین توجیه نمود که بیمه گذار به واسطه نداشتن صداقت و حسن نیت در اظهارات خود می بایست این مجازات مدنی را متحمل شود. این عقیده با ملاحظه ماده ۱۳ قانون مذکور تقویت می شود. به موجب این ماده، اگر خودداری از اظهار مطالبی یا اظهارات خلاف واقع بیمه گذار با سوء نیت همراه نباشد عقد بیمه باطل نمی شود. بلکه در این صورت بیمه گر حق دارد بیمه را فسخ کند و اضافه حق بیمه دریافتی تا تاریخ فسخ را به بیمه گذار مسترد دارد. در این اثنا می توان اشاره نمود که بیمه قرارداد جبران غرامت است. بیمه گر بر پایه قرارداد بیمه متعهد است که خسارت وارد بر بیمه گذار را جبران کند. این تعهد بر مبنای اصل غرامت است. بنابراین بیمه گذار تنها تا میزان واقعی حق دریافت خسارت را دارد و اگر مالی را به کمتر از بهای واقعی آن بیمه کند نسبت به مبلغ بیمه شده خسارت او کاهش خواهد یافت. همچنین اصل نسبی^{۱۴} بودن خسارت در این امر جاری است بدین صورت که بیمه گذار نمی تواند از چند محل بابت یک خسارت تقاضای جبران نماید. یعنی اگر بیمه گذار از مقصر حادثه خسارت دریافت نماید. دیگر نمی تواند به بیمه گر مراجعه نماید در این موضوع قاعده^{۱۵} جانشینی هم جاری است. بدین صورت که وقتی بیمه گذار خسارت خود را از بیمه گر دریافت می نماید در حقیقت او را برای دریافت خسارت پرداختی از مقصر یا مسئول حادثه جانشین خود ساخته است. در این میان لازم است بدانیم که غرامتی بودن قراردادهای بیمه مربوط است به بیمه های اشیاء و بیمه های مسئولیت مدنی، حال آنکه بیمه های اشخاص به ویژه بیمه عمر از آن مستثنی است. با عنایت به ویژگی های گفته شده موارد ذیل نتیجه گیری می شود:

- عقد بیمه یک جانبه فسخ نمی شود.
- پرداخت خسارت بیمه گذار با بروز حادثه است.
- زمانی که خطر رخ می دهد بیمه گذار مستحق دریافت خسارت است. اگر خسارت پرداخت نشود می تواند به دادگاه مراجعه نماید.

۱۲- ماده ۱۱ قانون بیمه: چنانچه بیمه گذار یا نماینده او با قصد تقلب مالی را اضافه بر قیمت عادلانه در موقع عقد قرارداد بیمه نموده باشد عقد بیمه باطل و حق بیمه دریافتی قابل استرداد نیست.

۱۳- ماده ۱۲ قانون بیمه هر گاه بیمه گذار عمداً از اظهار مطالبی خودداری کند یا عمداً اظهارات کاذبه بنماید و مطالب اظهار نشده یا اظهارات کاذبه طوری باشد که موضوع خطر را تغییر داده یا از اهمیت آن در نظر بیمه گر بکاهد عقد بیمه باطل خواهد بود حتی اگر مراتب مذکوره تأثیری در وقوع حادثه نداشته باشد در این صورت نه فقط وجوهی که بیمه گذار پرداخته است قابل استرداد نیست بلکه بیمه گر حق داد اقساط بیمه را که تا آن تاریخ عقب افتاده است نیز از بیمه گذار مطالبه کند.

۱۴. privity of contract rule

۱۵- به موجب این اصل پس از جبران هر خسارت تمام حقوق قانونی که ممکن است به علت آن حادثه متوجه بیمه گذار شده باشد به بیمه گر منتقل می شود.

۸- شرایط اساس صحت عقد بیمه

شرایط اساسی صحت عقد بیمه هم چون سایر عقود در ماده ۱۹۰ ق. مدنی قید شده است که عبارت است از: ۱- قصد و رضای طرفین ۲- اهلیت طرفین ۳- موضوع معین که مورد معامله می باشد ۴- مشروعیت جهت معامله. اینک شرایط چهارگانه فوق الذکر را بطور مختصر مورد بحث قرار می دهیم:

۸-۱- قصد و رضای طرفین

قصد و رضا عبارت است از حصول اشتیاق به انجام کاری و تصمیم انجام آن. در صورت عدم وجود رضا در عقود سبب غیر نافذ شدن عقد می گردد اما در صورت عدم وجود قصد سبب بطلان عقد گردد آنچه مهم است آن است که ملاک از رضا، رضا باطنی است حال حکم قصد و رضا در عقد بیمه، مطابق ماده ۱۲ قانون بیمه چنانچه بیمه گذار عمداً از اظهار مطالبی خودداری نماید و یا عمداً مطالب خلاف واقع عنوان کند، عقد بیمه باطل خواهد بود. پس عدم وجود قصد و رضا در عقد بیمه، سبب بطلان آن عقد است آنچه مهم است قید عمداً می باشد خلاف این نص قانون یعنی چنانچه بیمه گذار از روی عمد امری را خلاف واقع قید ننماید آن امر سبب بطلان عقد بیمه نیست.

۸-۲- اهلیت طرفین

بر اساس ماده ۲۱۰ قانون مدنی و ماده ۲۱۱ همان قانون متعاملین بایستی اهلیت داشته باشند و برای اینکه اهل محسوب شوند باید دارای ویژگی هایی چون عاقل، بالغ، رشید بوده. هر شخصی دارای ۲ اهمیت است: ۱- اهمیت تمتع ۲- اهلیت استیفاء است. در خصوص اهلیت تمتع این چنین است که هر انسانی از بدو تولد به شرط زنده ماندن دارای این نوع اهلیت است و اما در مورد اهلیت استیفاء اهلیتی است که به شخص اجازه معامله و انجام اقدامات حقوقی می دهد در عقد بیمه هم اهمیت نیز وجود دارد و برای طرفین عقد الزامی است بیمه گذار چنانچه شخص حقوقی است صلاحیت انجام معاملات تابع ضوابط مندرج در اساسنامه خواهد بود.

۸-۳- مورد معامله

طبق قواعد عمومی قراردادها هم معامله باید دارای موردی باشد که بتواند موضوع تعهد یا انتقال قرار گیرد. در عقد بیمه هم مورد معامله وجود دارد که در بیمه نامه مشخص می شود. مورد معامله در عقد در دو قسمت مورد بررسی قرار می گیرد: الف- خطر یا خطرات مشمول بیمه ب - مورد بیمه.

۸-۳-۱- خطر

در خصوص خطر که در مباحث بعدی به صورت مفصل به مفهوم آن می پردازیم بایستی گفت: خطر عبارتست از وقوع حادثه ناگوار نسبت به جان یا مال اشخاص که بیمه گذار نسبت به وقوع آن اراده ای نداشته باشد. با توجه به این تعریف خطر باید در بیمه دارای چنین ویژگی هایی باشد: الف- محتمل الوقوع باشد ب- خطر قبلاً واقع نشده باشد ج- خطر در اثر اراده بیمه گذار یا عوامل او ایجاد نشود د- خطر قبلاً بیمه نشده باشد.

۸-۳-۲- مورد بیمه (بیمه شده)

مورد بیمه ممکن است مال باشد اعم از عین یا منفعت یا هر حق مالی یا هر نوع مسئولیت حقوقی مشروط بر آنکه بیمه گذار نسبت به بقاء آنچه بیمه می دهد ذی نفع باشد و همچنین ممکن است بیمه برای حادثه یا خطری باشد که از وقوع آن بیمه گذار متضرر می گردد به مثابه این امر سه رشته بیمه داریم ۱- بیمه اشیا ۲- بیمه اشخاص ۳- بیمه مسئولیت که در فصل های قبلی با جزئیات به شرح آن پرداخته ایم.

۸-۳-۲-۱- قرارداد بیمه، سند بیمه یا بیمه نامه

سند بیمه نامه همان قرارداد بیمه به صورت کتبی است. طبق قانون بیمه این سند می بایست به صورت کتبی باشد که دارای دو دسته شرایط است: ۱- شرایط عمومی و ۲- شرایط اختصاصی علت وجود این شرایط با عنایت به اصل حسن نیت، برای حفظ حقوق بیمه گر و بیمه گزار می باشد. به خاطر این امر قانون گذار شرایطی تنظیم نموده است که تمامی قراردادها از شفافیت یکسانی برخوردار باشند. حال به بررسی این شرایط میپردازیم. شرایط عمومی عبارت است از: به موجب ماده ۳ قانون بیمه، تاریخ انعقاد قرارداد، اسم بیمه گر، اسم بیمه گذار، موضوع بیمه، حادثه یا خطری که عقد بیمه برای مقابله با آن بسته شده است. ابتدا و انتهای بیمه، حق بیمه و میزان تعهد بیمه گر در صورت وقوع حادثه، موارد مذکور بایستی در این نوع سند لحاظ شود. این شرایط نیز به موجب ماده ۱۷ قانون تاسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری به وسیله شورای عالی بیمه که بالاترین رکن بیمه در ایران است تعیین می شود این شورا افزون بر شرایط عمومی، پیش بینی مسائل زیر را نیز در شرایط عمومی کرده است:

- اساس قرارداد بیمه
- تعریف واژه های قرارداد
- خطرهای مشمول بیمه و موارد خارج از شمول بیمه
- تعهدهای طرف های قرارداد
- موارد فسخ و بطلان
- بر آورد و کارشناس و تصفیه خسارت ها
- مدت قرارداد بیمه
- انتقال مورد بیمه یا انتقال تأمین بیمه گر

- جانشینی

- حدود و قلمرو جغرافیایی قرارداد بیمه

- راه های حل اختلاف و صلاحیت دادگاه ها

- مرور زمان

بنابراین شرایط عمومی به شرایطی گفته می شود که کاربردی عام دارد و غالباً در متن بیمه نامه درج می گردد و ناظر به مقررات آمره قانون بیمه بوده و طرفین قرارداد ملزم به رعایت مفاد آن می باشد؛ و اما در خصوص شرایط اختصاص قرارداد بیمه این طور بایستی گفت که، قرارداد بیمه طبق ماده ۱۰ قانون مدنی، قاعدتاً علاوه بر وجود شرایط عمومی دارای شرایط اختصاصی که منظور همان توافقات طرفین (بیمه گر و بیمه گذار) است میباشد که چنانچه این توافقات خلاف مقتضای^{۱۶} ذات عقد بیمه حسن نیت است نباشد بین طرفین نافذ خواهد بود. به طور مثال توافقی ننمایند که خلاف وجود نفع^{۱۷} بیمه ای در بیمه نامه ها باشد. نفع بیمه ای یعنی اشخاصی بیمه می شوند که در اثر حادثه متضرر خواهند شد (منزل یک شخص را فرد دیگری نمی تواند بیمه کند چون نفع آن شخص این است که منزل وی در اثر خطر زلزله از بین نرود، پس همان شخص منزلش را بیمه می کند نه منزل فرد دیگری را)؛ و اما در خصوص تغییرات در بیمه نامه ها بدون صدور الحاقیه تغییراتی نمی توان اعمال نمود مثلاً عدد ۱ را لاک گرفت و ۲ درج کرد و یا در صورت تغییر آدرس در همان بیمه نامه اصلی آدرس جدید نوشته شود بلکه می بایست الحاقیه صادر گردد.

۸-۴- مشروعیت جهت معامله

جهت معامله، دلیل یا دلایلی است که طرفین معامله برای انجام معامله در نظر گرفته. این دلایل می بایست مشروعیت داشته باشد. در قرارداد بیمه نیز همین وضعیت موجود است. البته شرکت های بیمه براساس ضوابط و دستورالعمل های مربوط و مطابق با مقررات حاکم بر خود، مبادرت به صدور بیمه نامه می نماید و علی الخصوص نامشروع بودن جهت معامله از طرف بیمه گر تقریباً منتفی می باشد. اما باید به این امر توجه داشت که ممکن است بیمه گر مالی نامشروع را بیمه نماید و یا بیمه گذار با بیمه کردن مسئولیت حقوقی خود قصد انجام اعمال مجرمانه را داشته باشد.

۹- اجرای قرارداد بیمه

۱۶- خلاف مقتضای ذات عقد گاهی مطلق عقد اثری را موجب شده و آن را می طلبد، یعنی ماهیت عقد مقتضی این اثر می باشد چه شرط شود یا نشود.

۱۷- خلاف مقتضای اطلاق عقد چیزی است که عقد به وصف اطلاقش و خلق از قید و شرط مقتضی و مستلزم آن است و هر زمان مقید به وصف یا زمان یا مکان و ... نباشد آن را اقتضا میکند.

در اجرای قرارداد بیمه به مفهوم خطر و همچنین تعهدات بیمه گر و بیمه گذار از تاریخ شروع تا پایان قرارداد می پردازیم.

۹-۱- مفهوم خطر

همانطور که در مباحث پیشین بدان اشاره شد خطر به امری گفته می شود که در صورت وقوع آن بیمه گر موظف به انجام تعهد خود می گردد. مثل آتش سوزی، تصادف اتومبیل، سرقت .... خطر می بایست دارای ویژگیهایی باشد که بتواند مشمول حال بیمه قرار گیرد این مشخصات عبارت است از:

- محتمل الوقوع بودن حادثه

- عمدی نبودن علل بروز حادثه

- پراکندگی خطرات به طوری که بیمه بتوان آن را پوشش دهد.

مورد سوم به نام اصل پراکندگی خطرات در صنعت بیمه و علم حقوق بیمه می باشد. حال در اینجا ۲ سوال مطرح می شود:

۱- تفاوت ریسک و خطر چیست؟

۲- اصل پراکندگی خطرات چیست؟

خطر پدیده ای ثابت است یا به عبارت دیگر دارای پیامدهای منفی است مانند: سیل، زلزله، طوفان ..... اما ریسک دارای عنوان های مختلف است که یکی از آنها می تواند تحقق خطر باشد به عبارتی ریسک عام است و در مقابل، مفهوم آن خطر اخص است. ریسک یعنی امکان انحراف واقعیت ها از آنچه که مورد انتظار بوده است و نتایج مورد انتظار چیزی جز انتظارات ما در زمان حال نیست و اما در خصوص اصل پراکندگی خطر، (بیمه گر^{۱۸} از نظر توان و قدرت مالی محدودیت دارد لذا مبلغ معینی می تواند خسارت بپردازد و به همین دلیل است که از ریسک هائی که قبول می کند بخشی را متناسب با توان مالی به حساب شرکت خود نگه می دارد و بقیه را از طریق تأمین پوشش اتکائی نزد بیمه گران اتکائی داخلی یا خارجی بیمه اتکائی می کند که به توزیع جهانی ریسک می گویند حال اگر حادثه ای رخ دهد بیمه گر باید خسارت های متعددی پرداخت کند به همین دلیل بیمه گر میزان سهم نگهداری خود را بر اساس تجمع یا تراکم خطر کنترل می کند؛ یعنی اگر خطر بیمه شده تحقق پیدا کرد و تعداد زیادی از بیمه گذاران یک طبقه ریسک دچار خسارت شدند. بیمه گر تا چه حد توان پرداخت خسارت دارد. بیمه گر با تکیه بر اصل کنترل تجمع ریسک سعی می کند که ریسک های بیمه شده را پرداخت نماید. به طور مثال: اگر بیمه گر کالاهای بیمه شده در یک کشتی را بیمه کرده است، یک تجمع خطر است. میزان پذیرش ریسک و ظرفیت نگهداری بیمه گر در این کشتی باید به اندازه ای باشد که قدرت و توان مالی شرکت بیمه اجازه می دهد. هنگامی که کالاهای

۱۸- برای مطالعه بیشتر رجوع شود به سایت WWW.AFTABIR.COM

بیمه شده یا حتی خود کشتی نزد بیمه گر در این کشش باید به اندازه ای باشد که قدرت و توان مالی شرکت بیمه اجازه می دهد. هنگامی که کالاهای بیمه شده یا حتی خود کشتی نزد بیمه گرد واحد بیمه شده و تجاوز از ظرفیت پذیرش بیمه گر است باید فوراً قسمت اتکائی شرکت بیمه برای مازاد بر ظرفیت نگهداری، پوشش اتکائی لازم را تهیه کند و کارت کشتی تهیه نماید. پس اصل پراکندگی خطر عاملی است برای برآورد پرداخت خسارت توسط بیمه گر. حال خطرانی که ممکن است بیمه گر با آن مواجه شود و یا به عبارتی انواع خطر عبارت است از:

- خطرات عام (زلزله)

- خطرات خاص (سقوط هواپیما)

- خطرات خالص یا ایستا (خسارت به یک ساختمان که یا سالم می ماند یا تخریب می شود)

- خطرات سودگرانه یا پویا مثل تاجری که کالا را عمده می خرد و به قیمتی بالاتر از تاجر خرده پائی فروشد.

آنچه از استثنائات خط در صنعت بیمه می باشد عبارت است از:

- خسارت ناشی از جنگ، هجوم، عمل دشمن خارجی، عملیات خصمانه، جنگ داخلی، یاغی گری، بلوا، انقلاب یا قیام، شورش و اعتصاب کارگران.

- توقیف، ضبط، مصادره، خرابی اموال یا زیان وارد به آن به دستور دولت کلی یا قانونی یا هر مقام صلاحیت دار دیگر.

- عمل یا سهل انگاری عمدی بیمه گذار...

در خصوص استثنائات خطرات ک به صورت حصری در فوق ذکر شد، بیمه گر موظف است در هر بیمه نامه به بیمه گذار اعلام نماید. پس آنچه در مفهوم خطر مهم است ویژگی ها، اصل پراکندگی خطر و استثنائات آن است.

حال به انجام تعهدات بیمه گر و بیمه گذار می پردازیم.

۹-۲- تعهدات بیمه گر

بیمه گر متعهد است پس از تحقق خطر غرامت موضوعه را در بیمه های اموال و مسئولیت ها و سرمایه معینه را در مورد بیمه های اشخاص پرداخت نماید. غرامت و یا سرمایه به صورت پول رایج در قرارداد بیمه تعیین شده است و اما چنانچه بیمه گر متعهد باشد که عین مال را پرداخت نماید. موظف است در صورت بروز خسارت عین را با عنایت به اصل جانشینی تحویل دهد و چنانچه نتواند عین را تحویل دهد بایستی قیمت آن را پرداخت نماید. ماده ۱۹ قانون بیمه در مورد تعهد و مسئولیت بیمه گر درباره جبران غرامت می گوید: مسئولیت بیمه گر عبارت از تفاوت قیمت مال بیمه شده بلافاصله قبل از وقوع خطر با قیمت باقی مانده آن بلافاصله بعد از حادثه است. خسارت حاصله به پول نقد پرداخت خواهد شد مگر اینکه حق تعمیر یا تعویض برای بیمه گر در سند بیمه پیش بینی شده باشد. در این صورت بیمه گر ملزم است موضوع بیمه را در مدتی که عرفاً کمتر از آن نمی شود تعمیر کرده یا عوض را تهیه و تحویل نماید. در هر صورت حداکثر مسئولیت بیمه گذار از مبلغ بیمه شده تجاوز نخواهد کرد. حدود تعهدات بیمه گر در بیمه های اموال و مسئولیت ها و بیمه های اشخاص متفاوت است بدین صورت که در بیمه های عمر و حوادث

اشخاص بیمه گر می بایست تمام سرمایه مندرج در بیمه نامه را پرداخت نماید. در واقع سرمایه بیمه شده تا اصل غرامت نیست و ثابت می باشد. در بیمه های عمر و حوادث اشخاص به جای اصل غرامت اصل تجمع غرامت و سرمایه حاکم است یعنی این که یک شخص بدون محدودیت می تواند خود را نزد چندین بیمه گر، بیمه نماید و از بیمه گره های متعدد در صورت بروز حادثه دریافت خسارت نماید. مثال: این امر در بیمه های درمان بسیار رایج است که ممانعتی با اصول حاصر ندارد. اما در بیمه های اشیاء و مسئولیت ها اصل جبران غرامت جاری و حاکم است. بدین معنی که در صورت بروز خطر، بیمه گذار فقط تا میزان خسارت وارده می تواند مطالبه زیان نماید و بیمه گر فقط میزان مبلغ تعهد شده می بایست جبران خسارت نماید. بنابراین بهای مال بیمه شده یا مبلغ بیمه شده حداکثر تعهد و مسئولیت بیمه گر را در جبران خسارت معین و مشخص می نماید. در اینجا با سه فرض مواجه هستیم. سه فرض مزبور دلالت دارد بر مبلغ بیمه، این مبلغ بیمه می توان کمتر یا بیشتر و یا معادل قیمت مال بیمه شده باشد:

فرض اول: چنانچه مبلغ بیمه معادل با قیمت مال بیمه شده باشد، بیمه گر موظف به پرداخت غرامت تا حداکثر تعهد خویش است.

فرض دوم: چنانچه مبلغ بیمه شده از قیمت واقعی مال مورد بیمه بیشتر باشد که آن را اضافه بیمه می گویند در این حال حداکثر تعهد بیمه گر تا حد قیمت واقعی مال مورد بیمه است. چنانچه تقلبی در قیمت اعلامی صورت گیرد بنابر ماده ۱۱ قانون بیمه عقد بیمه باطل است.

فرض سوم: چنانچه بیمه گر مورد بیمه را کمتر از قیمت واقعی تحت پوشش بیمه قرار دهد. در این حالت با عنایت به قاعده نسبی در هنگام بروز خسارت از سمت بیمه گر غرامت پرداخت می شود (بنابراین اجرای قاعده تناسب بین خسارت و مبلغ بیمه شده، به منظور ایجاد تعادل بین تعهدهای بیمه گر و بیمه گذار و حمایت موسسات بیمه در مقابل مقاصد سود جویانه و غیر مشروع بعضی بیمه گذاران است). در واقع اگر بیمه گذاری مال خود را به قیمت واقعی بیمه کرده باشد مطابق اصل جبران غرامت تمامی خسارتی را که متحمل کرده است دریافت خواهد شد و برعکس چنانچه مال خود را به قیمت کمتر از قیمت واقعی بیمه کند یعنی این اقدام آن است که تمام مال بیمه نشده است و لذا بیمه گذار استحقاق دریافت تمامی خسارت را نخواهد داشت. حال به تعهدات بیمه گذار می پردازیم. تعهدات بیمه گذار به ۲ قسم تقسیم می شود (صالحی؛ ۱۳۷۱: ۹۸).

تعهدات بیمه گذار عبارت است از: ۱- تعهدات بیمه گذار قبل از حادثه ۲- تعهدات بیمه گذار بعد از حادثه.

۹-۲-۱- تعهدات بیمه گذار قبل از حادثه

الف- اعلام دقیق ویژگی های خطر.

ب- پرداخت به موقع حق بیمه با عنایت به این که عقد بیمه یک عقد معوض است.

پ-^{۱۹}حفاظت از مورد بیمه در حدی که هر کس به طور متعارف از اموال خود به عمل می آورد به عبارتی بایستی در موارد عدیده ای مورد بیمه را در حرز^{۲۰} قرارداد.
ت- اخذ و تحویل مدارک مورد لزوم به بیمه گر.
ث- خودداری از اقرار و مصالح با مسئول حادثه.
ج- اصل جانشینی ماده ۳ قانون بیمه که می گوید بیمه گر در حدودی که خسارت وارده را قبول یا پرداخت می کند که در قبال اشخاص که مسئول وقوع حادثه یا خسارت هستند قائم مقام بیمه گزار خواهد بود و اگر بیمه گذار اقدامی کند که منافی با عقد مزبور باشد در مقابل بیمه گر مسئول شناخته می شود.

۱۰- موارد انقطاع قرارداد بیمه

موارد انقطاع عقود از جمله عقد بیمه ، انفساخ ، تفاسخ یا اقاله ، بطلان ، عقد است که هر یک در زیر توضیح داده میشود:

۱۰-۱- فسخ

قرارداد بیمه در موارد زیر می توان فسخ کرد:

الف- در صورتی که بیمه گذار بدون عمد و سوء نیت از اظهار مطالبی خودداری کند در این صورت، چنانچه اظهارات قبل از وقوع خطر باشد . بیمه گر می تواند اضافه حق بیمه را از بیمه گزار دریافت نماید و قرارداد را ابقاء کند و یا قرارداد را فسخ نماید^{۲۱} (ماده ۱۱ قانون بیمه).

ب- ماده ۱۶ قانون بیمه

هرگاه بیمه گذار در نتیجه عمل خود خطری را که به مناسبت آن بیمه منعقد شده است تشدید کند یا یکی از کیفیات یا وضعیت موضوع بیمه را به طوری تغییر دهد که اگر وضعیت مزبور قبل از قرارداد موجود بود بیمه گر حاضر برای انعقاد قرارداد یا شرایط مذکوره در قرارداد نمیگشت باید بیمه گر را بلافاصله از آن مستحضر کند - اگر تشدید خطر یا تغییر وضعیت موضوع بیمه در نتیجه عمل در هر دو مورد مذکور. بیمه گذار نباشد مشارالیه باید مراتب را در ظرف ده روز از تاریخ اطلاع خود رسماً به بیمه گر اعلام کند در فوق بیمه گر حق دارد اضافه حق بیمه را

۱۹- بیمه گذار جهت دریافت خسارت بدنه مؤلف است به محض اطلاع وقوع حادثه جریان را بلافاصله و حداکثر ظرف ۵ روز به اطلاع بیمه گر برساند و متعاقباً گزارش مقامات انتظامی و کلیه مدارک، مربوط به علل کیفیت وقوع حادثه ، تاریخ و محل وقوع حادثه و هرگونه ادعا و مطالبه غرامت و هر نوع اسناد و مدارک و اطلاعاتی که درباره حادثه در اختیار دارد را به بیمه گر تسلیم نماید.

۲۰- حرز لغت به معنای پناهگاه و چیزی است که باعث حفاظت می شود.

۲۱- اگر کالای مورد بیمه خود عیبی داشته باشد بیمه گر مسئول آن نیست که از قبل این کالا خراب بوده است؛ به طور مثال اگر در بمیه باربری شکلات فاسد حمل شود بیمه گر تعهد پرداخت خسارت ندارد.

معین نموده و به بیمه گذار پیشنهاد کند و در صورتی که بیمه گذار حاضر برای قبولی و پرداخت آن نشود قرارداد را فسخ کند و اگر تشدید خطر در نتیجه عمل خود بیمه گذار باشد خسارات وارده را نیز از مجرای محاکم عمومی از او مطالبه کند و در صورتی که بیمه گر پس از اطلاع تشدید خطر به نحوی از انحاء رضایت به بقاء عقد قرارداد داده باشد مثل آنکه اقساطی از وجه بیمه را پس از اطلاع از مراتب از بیمه گذار قبول کرده یا خسارت بعد از وقوع حادثه به او پرداخته باشد دیگر نمی تواند به مراتب مذکور استناد کند، وصول اقساط حق بیمه بعد از اطلاع از تشدید خطر یا پرداخت خسارت پس از وقوع حادثه و نحوه آن دلیل بر رضایت بیمه گر به بقاء قرارداد می باشد. حال چنانچه خط موضوع بیمه تقلیل و تخفیف یابد و بیمه گر حاضر به تقلیل نرخ مربوط نشود بیمه گزار نیز حق فسخ خواهد داشت.

پ- ماده ۱۷ قانون بیمه

ماده ۱۷- در صورت فوت بیمه گذار یا انتقال موضوع بیمه به دیگری اگر ورثه یا منتقل الیه کلیه تعهداتی را که موجب قرارداد به عهده بیمه گذار بوده است در مقابل بیمه گر اجراء کند عقد بیمه به نفع ورثه یا منتقل الیه به اعتبار خود باقی می ماند مع هذا هر یک از بیمه گر حق دارد در ظرف سه ماه از تاریخی که منتقل الیه قطعی، بیمه گر یا ورثه یا منتقل الیه حق فسخ آن را نیز خواهند داشت موضوع بیمه تقاضای تبدیل بیمه نامه را به نام خود می نماید عقد بیمه را فسخ کند. در صورت انتقال موضوع بیمه به دیگری ناقل مسئول کلیه اقساط عقب افتاده وجه بیمه در مقابل بیمه گر خواهد بود لیکن از تاریخی که انتقال را به بیمه گر به موجب نامه سفارشی اگر ورثه یا منتقل الیه یا اظهار نامه اطلاع می دهد نسبت به اقساطی که از تاریخ اطلاع به بعد باید پرداخته شود مسئول نخواهد بود متعدد باشند هر یک از آنها نسبت به تمام وجه بیمه در مقابل بیمه گر مسئول خواهد بود.

ت- در صورت توقف یا ورشکستگی بیمه گر، بیمه گذار حق فسخ قرارداد را خواهد داشت و در صورت اعسار یا ورشکستگی بیمه گذار، بیمه گر نیز این حق را دارد.

ث- در صورت ضبط و توقیف بیمه طرفین حق فسخ عقد بیمه را دارند.

ج- بیمه گر بعد از هر خسارتی که ملزم به جبران آن باشد می تواند بیمه را فسخ نماید و بیمه گذار نیز می تواند بعد از هر خسارت تقاضای فسخ بیمه نامه خود را بنماید.

چ- در صورتی که مورد بیمه در اثر خطری از بین رود، قرارداد بیمه خود بخود فسخ می شود زیرا این قرارداد قراردادی است معوض.

۱۰-۲- انفساخ

زمانی که قرارداد بیمه خود به خود و بدون اراده طرفین فسخ می گردد می گویند عقد منفسخ شده است. در واقع انفساخ، فسخ به واسطه قانون است. عدم رعایت قوانین آمره موجبات انفساخ را می سازد.

۱۰-۳- تفاسخ یا اقامه

زمانی که دو طرفه قرارداد با توافق یکدیگر عقد را فسخ نمایند. برعکس فسخ که اراده یک طرف برای انقطاع عقد لازم است. تفاسخ یا اقاله نیازمند اراده طرفین می باشد.

۱۰-۴- موارد بطلان عقد بیمه

در موارد زیر عقد بیمه باطل می شود:

- در صورتی که بیمه گذار با تدلیس و تقلب مالی را اضافه بر قیمت عادلانه بیمه نماید.
- در صورت اظهارات از روی کذب و سوء نیت و عمد در خصوص وقوع خطرات.
- هرگاه معلوم شود خطری که حادثه شده است قبل از انعقاد قرارداد بیمه رخ داده است که در این صورت قرارداد بیمه باطل خواهد بود و چنانچه بیمه گر وجهی بابت حق بیمه از بیمه گذار دریافت نموده باشد. پس از کسر $\frac{1}{10}$ آن بابت مخارج صدور بیمه به بیمه گذار مسترد می شود^{۲۲} (ماده ۱۸ قانون بیمه).

۱۱- صلاحیت دادگاه ها و مرور زمان

۱۱-۱- صلاحیت دادگاه ها

صلاحیت دادگاه ها در قراردادهای بیمه به پیروی از قانون آیین دادرسی مدنی می باشد در دعاوی منقول دادگاه محل اقامت خواننده مد نظر است و در اموال غیر منقول، دادگاه محل وقوع مال غیر منقول، دارای صلاحیت است. اما آنچه در قراردادهای بیمه جاری است قوانین و مقررات داور است که برای جلوگیری از اتلاف وقت و هزینه حائز اهمیت می باشد.

۱۱-۲- مرور زمان

مطابق ماده ۳۶ قانون بیمه مرور زمان دعای ناشی از بیمه دو سال است و ابتدای آن تاریخ وقوع حادثه منشأ دعوی خواهد بود.^{۲۳} مطابق این ماده کلیه دعاوی بیمه ای بعد از انقضای دو سال از تاریخ وقوع حادثه به عنوان مبدأ مرور زمان، مشمول مرور زمان می شود و مختومه می گردد. تعیین تاریخ وقوع حادثه به عنوان مبدأ مرور زمان صحیح به نظر نمی رسد و غالباً موجب تضییع حقوق بیمه گذار یا اشخاص ثالث زیان دیده یا ذینفع است در هر صورت مبدأ مرور

۲۲- ماده ۱۸ قانون بیمه فرض کنید یک پیشنهاده و آتش سوزی پر می شود که قبلاً آتش گرفته، بیمه نامه باطل است و باید از حق بیمه به عنوان هزینه اداری از بیمه گذار دریافت شده و الباقی حق بیمه به بیمه گذار بر گردانده شود.

۲۳- ماده ۳۶ قانون بیمه خسارت ظرف مدت ۵ روز باید اعلام شود اما تا دو سال قرارداد فی مابین مفتوح است.

زمان هر تاریخ یا واقعه ای باشد مرور زمان قابل انقطاع است و بیمه گذار یا شخص ثالث، یا ذینفع می توان با ارسال درخواست مرور زمان را قطع کنند.

۱۲- بیمه در نظام حقوقی آلمان

برای درک بستر جایگاه بیمه از نظر حقوقی در این نظام لازم است اول به بررسی جایگاه و خاستگاه نظام حقوقی این کشور به پردازیم. نظام حقوقی آلمان، نظام رومی^{۲۴} و ژرمنی است. مهم ترین ویژگی این نظام نقش عمده قانون و تدوین مجموعه قوانین است که منبع اصلی آن به شمار می روند، به همین جهت به حقوق مدون و حقوق نوشته نیز شهرت دارد. قواعد حقوقی در این نظام به عنوان قواعد کلی رفتارهای اجتماعی و انسانی تلقی شده و در ارتباط نزدیک با عدالت، اخلاق است. این حقوق به طور تاریخی برای تنظیم روابط خصوصی بین افراد ایجاد شده و حقوق مدنی در آن پیش از همه پدید آمده و بیش از بخش های دیگر، گسترش داشته است. بنابراین در اینجا می توان شباهت های فراوانی بین حقوق ایران و آلمان یافت زیرا که هر دو از یک نظام حقوقی با یک ماهیت کلی پیروی می نمایند که بیمه و قرارداد بیمه هم تابع قوانین نوشته شده است. بیمه های اجباری در دولت آلمان عبارت اند از:

بیمه های بازنشستگی، بیمه بیکاری، بیمه حوادث حین کار و بیمه مراقبت دراز مدت است که آنها را ۵ ستون نظام تأمین اجتماعی می نامند (معاونت امور بین الملل، ۹۱). اولین قانون تأمین اجتماعی در خصوص بازنشستگی، از کارافتادگی در سال ۱۸۸۹ نوشته شد و اجرای طرح در سال ۱۸۹۱ بود و در خصوص بازماندگان اولین قانون در سال ۱۹۱۱ نوشته و در سال ۱۹۱۴ اجرا شد. قانون جاری در خصوص مستمری قانون مصوب در سال ۲۰۰۲ می باشد. اما آنچه به عنوان قانون مؤثر و به عبارتی قانون ما مد نظر است زیرا که سیستمهای تأمین اجتماعی جمهوری فدرال آلمان و جمهوری دموکراتیک آلمان با یکدیگر ترکیب شدند و بخش ۶ قانون اجتماعی در سال کشور ایجاد شد قانون مصوب سال ۱۹۹۲ است. اکثر افراد شاغل، خانواده های آنها تحت نظام تأمین اجتماعی دولت، خدمات درمانی دریافت می کنند. گرچه می توانند تحت شرایط خاص از بیمه های درمانی خصوص نیز استفاده نمایند. تمامی اصول حقوقی بر این نوع قراردادها چه بیمه نامه های دولتی و چه بیمه نامه های خصوصی جاری است. به مهاجرین تأکید می شود که قبل از امضاء هرگونه قرارداد بیمه آن را به طور کامل مطالعه نمایند. اگر نمی توانند به ترجمه قرارداد به زبان مادری خود دست پیدا کنند و همه نکات قرارداد را بررسی نموده زیرا، هیچ جهلی رافع مسئولیت برای طرفین

قرارداد نمی باشد. در نظام حقوقی آلمان جهت حمایت از حقوق بیمه گر و بیمه گذار قانون^{۲۵} قراردادهای بیمه در تاریخ ۲۳ نوامبر ۲۰۰۷ تصویب شد و در سال ۲۰۰۹ اصلاح و اجرا گردید. این قانون دارای سه فصل است. **فصل اول:** کلیات قرارداد است. **فصل دوّم:** شرایط خصوصی قرارداد بیمه است و **فصل سوّم:** به سایر مقررات اختصاص داده شده است و دارای ۲۱۶ بخش می باشد. در قانون به تمامی جزئیات یک قرارداد بیمه^{۲۶} تعهدات طرفین و یا به عبارتی انواع تعهدات، موارد ریسک، شرایط عمومی و اختصاصی بیمه نامه ها و موارد انقطاع این نوع قراردادها پرداخته است. در بخش اول به توضیح قرارداد بیمه اختصاص داده است می گوید با انعقاد قرارداد بیمه، بیمه گر متعهد می شود که در صورت وقوع خطر احتمالی بر اثر حادثه بیمه ای توافق شده مبلغی به بیمه گذار یا شخص ثالث پرداخت کند بیمه گذار نیز مؤظف است سهم توافق شده را به بیمه گر پرداخت نماید این تعریف به تعهدات طرفین هم به طور واضح اشاره نموده است. در انعقاد قراردادها همان طور که ماده ۱۹۱ قانون مدنی ایران بیان کرده است عقد محقق نمی شود به قصد انشاء به شرط مقرون بودن به چیزی که دلالت بر قصد نماید.^{۲۷} در قانون قراردادهای آلمان هم صریحاً به اصل آزادی در قراردادهای و قصد طرفین اشاره کرده است با عنایت به همان قانون می توان گفت ماهیت کلی یک قرارداد اعم از قرارداد بیمه در تمامی دنیا بدین شکل است که عبارت است از: ۱- طرفین قرارداد (نامه بیمه گر و بیمه گذار) ۲- موضوع قرارداد ۳- مدت قرارداد ۴- مبلغ قرارداد بیمه گذار ۵- فورس ماژور ۶- سایر شرایط ۷- فسخ قرارداد و آنچه بایستی در بندهای، قرارداد جاری و ساری باشد اصل حسن نیت است. مواردی که از اهمیت بسیاری در یک قرارداد بیمه برخوردار است. ۱- تعهدات طرفین است و مورد دوّم بحث خطر مورد سوم فسخ قرارداد است. سایر موارد من جمله ریسک، حق بیمه و پوشش ها بایستی در قرارداد به صورت شفاف مشخص شده باشد. پس از بررسی سه مورد فوق به مطالعه برخی مباحث از قانون قراردادهای آلمان چون نقض ممنوعیت های قانونی، ابطال قرارداد های مغایر با اخلاق حسنه، اجرای قراردادهای می پردازیم.

۱۳- تعهدات بیمه گر و بیمه گذار

بیمه گر آن شرکت بیمه ای است که در مقابل حمایت از بیمه گذار، حق بیمه دریافت می نماید. بیمه گر طبق قانون مصوب در بخش یک تعهدات معمول، متعهد است پس از تحقق خطر خسارت بیمه گذار را به وی و یا شخص ثالث که در بخش های متفاوت قانون بیمه آلمان بدان اشاره شده است پرداخت نماید. این قانون به بررسی بیمه های: ۱-

۲۵ - Insurance contract act

۲۶ - Parties of the contract

۲۷ - Germany contract law-

حمل و نقل ۲- آتش سوزی ۳- بیمه عمر ۴- بیمه مسئولیت ۵- تصادفات ۶- بیمه درمان می پردازد که شرکت های بیمه یا همان بیمه گر به صورت تخصصی یا جامع می توانند در زمینه موارد مذکور ارائه خدمات بنمایند. آنچه مهم است شناسایی خطر از سوی بیمه گر در جهت پرداخت خسارت به بار آمده است. در بخش ۲ این قانون در خصوص برخی از تعهدات بیمه گر اذعان می دارد قرارداد بیمه ممکن است پوشش بیمه ای قبل از شروع تاریخ انعقاد آن ارائه دهد به عبارتی در این حالت بیمه گر مؤلف به پرداخت پوشش بیمه ای قبل از شروع تاریخ قرارداد است که می توان در بیان ساده تر گفت، پوشش بیمه ای است که به قرارداد عطف بمسابق می شود. مورد دومی که بخش ۲ مقرر کرده در صورتی که بیمه گر در زمان ارائه پذیرش قرارداد آگاه باشد که وقوع حادثه بیمه ای غیر ممکن است مستحق به دریافت حق بیمه نیست. چنانچه در زمان ارائه پذیرش قرارداد بیمه گذار بداند که حادثه بیمه ای هم اکنون رخ داده است، بیمه گر مؤلف به پرداخت آن نمی باشد. مورد سوم از این ماده اذعان می دارد چنانچه قرارداد توسط یک نماینده منعقد شود مواردی که در مورد دوم به آنها اشاره شده بایستی به آگاهی بیمه گذار برساند. قسمت ۲۸۷ این قانون به ۵ مورد در خصوص اطلاع رسانی بیمه گر به بیمه گذار و اخذ به مشخصات بیمه گذار اشاره نموده است که عبارت اند از:

- ۱- جزئیات قرارداد بویژه در رابطه با بیمه گر، مبلغ ارائه شده، شرایط عمومی بیمه و حق فسخ قرارداد می بایست برای بیمه گذار فراهم شود.
- ۲- سایر اطلاعات می بایست برای بیمه گذار در رابطه با بیمه عمر فراهم شود بویژه در مورد پرداخت مورد انتظار، تعیین و محاسبه آن در مورد مدل محاسبه و هزینه ها خرید و توزیع تا جایی که این موارد در مقابل حق بیمه ها و سایر هزینه ها تنظیم شده باشند.
- ۳- سایر اطلاعات می بایست در رابطه با بیمه سلامت برای بیمه گذار فراهم شود، بویژه در رابطه با توسعه و نوع حق بیمه ها و هزینه های خرید و توزیع.
- ۴- اطلاعاتی می بایست از بیمه گذار اخذ گردد چنانچه بیمه گر بتواند بوسیله تلفن و غیره تماس برقرار کند.
- ۵- روش های گردآوری اطلاعات.

قانون مذکور به علت اهمیت این موضوع جهت جلوگیری از تضییع حقوق بیمه گذاران در بسیاری از موارد محدوده تعهدات بیمه گر را مشخص نموده است. حال در خصوص تعهدات بیمه گذار عبارت است از: ۱- اظهار مشخصات

خطر و تغییرات حاصل از آن بدون وجود سوء نیت قبلی ۲- پرداخت حق بیمه در جهت دریافت خسارت ۳- اعلام خسارت همچون تصادفات ۴- جلوگیری از ورود خسارت و توسعه آن در صورت توانایی در جلوگیری.

۱۴- خطر

از نظر صنعت بیمه، خطری می تواند موضوع بیمه قرار گیرد که واقعی و حقیقی بوده امکان تحقق و حدوث داشته باشد. خلاف قانون و نظم عمومی هر کشور نباشد. بنابراین پیشامدها و وقایع خیالی و موهوم یا امور نادر یا غیر ممکن و همچنین کلیه جریمه ها و محکومیت های جزائی و اموری از قبیل عملیات قاچاق، تأخیر در پرداخت مالیات یا نپرداختن مالیات و خسارت های ناشی از عمد و خدعه و تزویر قابل بیمه شدن نیستند که در قوانین بصورت های متفاوت در آن جاده، تصریح قوانین شده است. در شرایط فنی خطر که بسیاری از شرکت های بیمه دنیا به روی آن اقدامات متداولی انجام می دهند. حساب احتمال ها، امار است که نقش به سزایی ایفا می کنند. به کمک آمار و حساب احتمال ها شرکت های بیمه قادر هستند تواتر یا درجه احتمال وقوع خطرها و میزان متوسط هزینه جبران خسارت ها را محاسبه و تعرفه حق بیمه مربوط را تهیه کند.

قانون گذار در بخش ۲۳ قانون بیمه آلمان سه مورد را در خصوص تشدید خطر وضع نموده است که عبارت است از:

- پس از ارائه قرارداد بیمه گذار نمی بایست احتمال خطر بیمه ای را تشدید کند و همین طور چنین اجازه ای به شخص ثالثی داده شود.

- چنانچه بیمه گذار متوجه شود خطر تشدید شده است می بایست بدون تأخیر مورد را اطلاع دهد.

- چنانچه پس از ارائه قرارداد توسط بیمه گر تشدید خطر یا حادثه ای با قصد از طرف بیمه گذار به وقوع بپیوندد او می بایست پس از بر طرف کردن آن، اطلاعات را به بیمه گر ارائه دهد.

پس بنابراین اساس پرداخت خسارت وقوع خطر و حادثه است اما این خطر می بایست دارای ویژگی هایی باشد و عادی از هر گونه عمد و سوء نیتی باشد.

۱۵- حق فسخ قرارداد

قبل از ورود به حق فسخ که از موارد انقطاع یک قرارداد است و در همه قراردادهای من جمله قرارداد بیمه هم وجود دارد و قوانین کشورها در بحث قراردادهای هم به این مورد و هم به بطلان عقد بصورت صریح پرداخته است. باید بدانیم

بحث فورس ماساژور هم در تمامی قراردادهای من جمله قرارداد بیمه هم جاری و مساوی است. بخش ۸ قانون بیمه آلمان در چند بند به بحث فسخ قرارداد بیمه پرداخته است که عبارت اند از:

ممکن است بیمه گذار قرارداد خود را در مدت ۱۴ روز لغو کند بیمه گذار می بایست فسخ قرارداد را به صورت کتبی به بیمه گر اعلام کند، اما نیازی به بیان دلیل ندارد. ارسال به موقع به منظور پذیرفتن محدودیت زمانی کفایت می کند.

- مدت زمان فسخ قرارداد زمانی شروع می شود که بیمه گذار مدارک زیر را کتباً دریافت کند.

الف- بیمه نامه و شرایط قرارداد، شامل شرایط و ضوابط عمومی بیمه به همراه سایر اطلاعات مطابق با بندهای (۱) و (۲) بخش ۷.

ب- دستورالعملی واضح در رابطه با حق فسخ قرارداد و پیامدهای قانونی آن، که حقوق بیمه گذار را متناسب با راه های ارتباطی بکار گرفته شده، نام فردی که فسخ قرارداد به آن اعلام می شود با خطاب آن بر روی مدارک، به همراه اعلام تاریخ شروع زمان فسخ قرارداد و قوانین تنظیم شده در بند ۱، جمله دوم را برای بیمه گذار روشن می سازد.

در این موارد حق فسخ قرارداد نمی بایست اعمال شود:

- قرارداد بیمه ای با مدت زمان کمتر از یک ماه

- قراردادهای بیمه ای برای پوشش موقتی

- قراردادهای بیمه ای با بودجه های بازنشستگی مبتنی بر مقررات وضع شده در قرارداد استخدام

- قراردادهای بیمه ای که شامل پوشش خطر احتمالی بزرگی است.

پس در صورتیکه قرارداد به طور کامل از جانب دو طرف طی درخواست صریح بیمه گذار قبل از استفاده او از حق فسخ خود انجام پذیرفته باشد می بایست متوقف شود. نتیجتاً حق فسخ در قانون آلمان همانند قانون مدنی ایران ایقاع است و با اراده یک طرف به انجام می رسد.

حال در اینجا به بررسی برخی از مقررات می پردازیم در بخش ۱۴ قانون گذار به موعده پرداخت خسارت اشاره نموده است که عبارت اند از:

- بیمه گر جهت پرداخت مبلغ تحقیقات لازم یک حادثه مسئول می باشد و میزان مسئولیت بیمه گر نتیجه گیری می شود.

- چنانچه این تحقیقات پس از یک ماه از اطلاع وقوع حادثه به نتیجه نرسیده باشد، بیمه گذار ممکن است پرداخت بخشی از خسارت را که انتظار می رود بیمه گر پرداخت، را تقاضا کند. در صورتی که بیمه گذار مقصر باشد، این محدودیت زمانی می بایست تا زمان نتیجه گیری تحقیقات معلق شود.

- توافقنامه ای به منظور معاف بودن بیمه گر در تعهد پرداخت سود در عقب افتادن پرداخت، باطل می باشد.

همچنین در بخش ۴۹ این قانون به الحاقی بودن قرارداد بیمه و شرایط عمومی آن پرداخته است که شامل دو بند ذیل می باشد:

- چنانچه محتوای ضروری یک قرارداد بیمه به پوشش موقتی اشاره داشته باشد، طرفین قرارداد می توانند بر این موضوع که بیمه گر تنها شرایط قرارداد و اطلاعات مطابق با بند (۱) بخش ۷ به پیوست دستورالعمل قانونی اشاره شده در بند (۲) بخش ۷ طی درخواست و به همراه آخرین خط مشی بیمه به بیمه گذار ارسال شود.

- چنانچه شرایط عمومی بیمه در هنگام انعقاد قرارداد به بیمه گذار ارسال نشود، شرایطی که بطور معمول توسط بیمه گر در آن زمان اعمال می شود بخش جدایی ناپذیر قرارداد پوشش های موقت می باشد.

در صورت عدم وجود چنین شرایطی، شرایط حتی بدون اطلاع صریح به قرارداد اصلی اعمال می شود. در مواردی که چه شرایطی به قرارداد اعمال گردد تردید وجه داشته باشد، شرایطی که توسط بیمه گر اعمال می شود و در زمان انعقاد قرارداد مطلوب بیمه گذار می باشند بخش جدایی ناپذیر قرارداد می باشند.

بند ۳ به الحاقی بودن قرارداد بیمه اشاره نموده و به این پیوست ها اعتبار بخشیده است بنابراین در قانون آلمان به صورت گسترده تر از قانون ایران با مصوبات بسیاری روبه هستیم که این تداوم را جهت عرضه بیمه به شهروندان ایجاد نموده است. حال به بررسی قانون قراردادهای این کشور می پردازیم.

۱۶- نقض ممنوعیت های قانونی

قراردادهایی که یک ممنوعیت قانونی را نقض می کنند باطل می باشند مگر اینکه توافقات قرارداد ناقض قانون نباشد اما دارای شروط می باشد که رعایت آن واجب است همانند شروط عمومی و خصوصی یک قرارداد بیمه. مثال: یک قرارداد بیان کند که برای اجرای تعهد به مجوز دولت نیازمند است، بدون اخذ مجوز، قرارداد باطل است. بنابراین

همانند ماده ۱۰ قانون مدنی که به قراردادهای غیر معین اعتبار می بخشد قانون قراردادهای آلمان هم قراردادهای خصوصی را معتبر دانسته است.

۱۷- ابطال قراردادهای مغایر با نظم عمومی

قراردادهایی که مغایر با نظم عمومی هستند طبق بند یک ماده ۱۳۸ قانون قراردادهای آلمان باطل می باشند (یک معامله قانونی چنانچه مغایر با نظم عمومی و اخلاق حسنه باشد باطل است). منظور از قراردادها، هر نوع قراردادی می باشد، مفهوم غیر اخلاقی که توسط دادگاه های آلمان در نظر گرفته شده است این است که هر چیزی که در تضاد با نجات هر فرد باشد غیر اخلاقی یا به عبارتی خلاف اخلاق حسنه است. بدیهی است این اصل حاکم در تمامی حقوق کشورها برای حفظ حقوق طرفین قرارداد و ثبات حاکمیت آن کشور جاری و ساری است.

۱۸- اجرای قراردادها

در حقوق آلمان چنانچه در قراردادها توافق شود که محل اجرای تعهدات در کجاست اولویت با قرارداد است اما در صورت عدم تعیین محل همانند قوانین ایران محل تنظیم و یا انعقاد قرارداد ملاک است. پس همانطور که در مباحث قبلی اشاره شد نظام حقوقی قراردادهای آلمان همچون ایران از اصولی که سبب حفظ حقوق متعاهدین و طرفین قرارداد می شود پیروی می نماید.

نتیجه گیری

از آنجا که بیمه پس از طی مراحل تکامل بسیاری با عنایت به پیشرفت جامعه امروزه در ایران دارای جایگاه خاصی است و دولت و سازمان تأمین اجتماعی سعی کرده که تمامی شهروندان (چه شاغل و چه غیر شاغل) تحت این پوشش قرار بگیرند و دولت با ارائه طرح نظام سلامت سعی در ایجاد بهبود شرایط درمان و بیمه برای مردم نموده و در دو سال اخیر بر روی این پروژه هزینه ها و برنامه ریزی های بسیاری کرده است. اما همچنان با نقصان قوانین مواجه هستیم. بیمه مرکزی و قانون گذار ایران برای پیش برد این جریان می بایست از دو جنبه به بررسی قوانین بپردازد جنبه حقوقی و و فنی صنعت بیمه و از تفسیر موسع نسبت به این قوانین جلوگیری نماید زیرا که در برخی از موارد موجب تضییع حقوق بیمه گذاران می شود. برای درک نمودن این نقصان می توانیم به حادثه ساختمان تجاری پلاسکو اشاره کنیم که در اینجا با زیان های بسیار هم از سوی صاحبان املاک هم از سوی شرکت های بیمه مواجه شدیم برخی از صاحبان املاک به علت سهل انگاری و شاید هم عدم اطلاع املاک خود را بیمه ننموده که آنها مال باخته محسوب می

شوند و برخی از شرکت های بیمه به علت عدم توجه به مسئله ریسک در پرداخت خسارت تعلل بسیار نمودند. شاید با نظارت اساسی بیمه مرکزی می توانستیم شرایط را از این وضع موجود بهتر نماییم. قطعاً نه تنها در بیمه بلکه در سایر موارد مورد بحث جهت تکمیل قوانین بایستی به مطالعات تطبیقی بپردازیم تا بتوانیم نقصان ها را بپوشانیم. علاوه بر کشور آلمان بلکه سایر کشورهای اروپایی برای بهبود شرایط شهروندان داشتن بعضی از بیمه ها را الزامی نموده است. قانون بیمه آلمان به صورت جزئی و گسترده بحث بیمه را با عنایت به انواع آن بررسی نموده است که در این مقاله جهت مقایسه و بررسی به برخی از مواد قانون بیمه و قانون قراردادهای آلمان اشاره کرده ایم. به علت این که ایران و آلمان از یک نظام حقوقی یکسان پیروی می کنند قانون قراردادهای بیمه و عناصر تشکیل دهنده آن از شباهت های بسیاری با حقوق ایران برخوردار است. چه بسا حقوقدانان با گرفتن وحدت ملاک به تکمیل قانون ایران کمک نمایند.

منابع

- السان، مصطفی، حدود تعهدات بیمه گذار به دادن اطلاعات در بیمه های اشخاص، مقاله، شماره ۹۳-۹۴.
- آل شیخ، محمد، (۱۳۸۴)، حقوق و تعهدات بیمه گذار، مقاله، پژوهشنامه بیمه، شماره ۷۹.
- آل شیخ، محمد، (۱۳۸۸)، اصول اساسی حاکم بر عقد بیمه از منظر حقوقی، مقاله کانون، شماره ۴.
- بخشی، لطفعلی، (۱۳۹۰)، اصول بیمه، چاپ اول، اقتصاد فردا، تهران.
- سلیمانی، حسین علی، (۱۳۸۲)، چالش های حق بیمه قراردادها، مقاله، مجله حسابدار، شماره ۱۵۳.

- صالحی، محمود، (۱۳۷۱)، حقوق بیمه در ایران، مقاله، مجله بازرگانی، شماره ۹۱-۹۲.
- صدیق نوحی، مینا، (۱۳۷۲)، حق بیمه، مقاله، پژوهشنامه بیمه، شماره ۳.
- کریمی، آیت، (۱۳۷۹)، کلیات بیمه، نشر پژوهشکده بیمه، تهران.
- مقدم، محمدحسن، (۱۳۹۲)، حقوق بیمه، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ناصری، حمید، (۱۳۸۶)، مسئولیت بیمه گذار و بیمه گر در بیمه های اموال، مقاله، مجله گواه، شماره ۸-۱.

<http://www.handelsblatt.com/finanzen/vorsorge/versicherung/reform-des-versicherungsvertragesetz-versicher-erhalten-schuetzenhilfe/2745484.html>
versicherer erhalten schuetzenhilfe [insurers maintain/obtain their protection and support]

-Gesetz zur Reform des versicherungsvertragsrechts vom 23. November 2007(BGBl.I.S.2631)Art.2 des Gesetz zur Reform des versicherungsvertragsrechts [the insurance contract act reforms from 23rd november2007 (Federal Legal archive /paper p.2631)Article 2 of the the insurance contract Act/the insurance contract reform Act]